

Załącznik do Uchwały Nr XXXI/284/2009
Rady Gminy Szemud z dnia 30. 03.2009

PLAN ODNOWY MIEJSCOWOŚCI SZEMUD

SZEMUD 2008

Spis treści

1. Wstęp

2. Ogólna charakterystyka miejscowości

3. Analiza zasobów miejscowości

a) środowisko przyrodnicze

b) środowisko kulturowe

c) dziedzictwo historyczne

d) gospodarka

e) obiekty i tereny

f) instytucje oraz organizacje społeczne

g) telefonizacja

h) wodociągi i kanalizacja

i) gazyfikacja

4. Analiza SWOT

5. Wizja rozwoju miejscowości Szemud

6. Opis planowanych zadań inwestycyjnych i przedsięwzięć aktywizujących społeczność lokalną w okresie co najmniej 7 lat od dnia przyjęcia planu odnowy miejscowości

7. Odniesienie do dokumentów strategicznych Gminy Szemud

1. Wstęp

Plan Odnowy Miejscowości jest dokumentem o charakterze planowania strategicznego. Stanowi on niezbędny załącznik do wniosków o dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej (m. in.: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego 2007-2013) inwestycji wpływających na rozwój wsi i wspierających społeczności lokalne.

Plan Odnowy Miejscowości Szemud zawiera charakterystykę wsi i jej zasobów, diagnozę aktualnej sytuacji, analizę SWOT, wizję rozwoju, cele oraz konieczne do wykonania zadania inwestycyjne. Dokument powstał przy udziale mieszkańców wsi, a jego zapisy zaakceptowane zostały na Zebraniu Wiejskim.

Zapisy Planu Odnowy Miejscowości Szemud są spójne z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu.

2. Ogólna charakterystyka miejscowości

Wieś Szemud położona jest w gminie Szemud w powiecie wejherowskim na rozwidleniu dróg powiatowej i wojewódzkiej. Sołectwo liczy 1672 mieszkańców (stan na dzień 31.12.2007 r.),

Celem opracowania planu odnowy sołectwa Szemud jest sformułowanie strategii rozwoju sołectwa, a przedmiotem jest:

analiza zasobów sołectwa

analiza słabych i silnych stron oraz potencjalnych szans-zagrożeń, które mogą mieć wpływ na rozwój sołectwa i przyszłości jego mieszkańców

wizja rozwoju sołectwa

priorytety rozwoju, cele i projekty

3. Analiza zasobów miejscowości Szemud

Analizę zasobów przeprowadzono na podstawie danych statystycznych oraz informacji zebranych przez mieszkańców, a następnie podczas warsztatów z udziałem członków Rady Sołeckiej. W analizie zasobów uwzględniono:

środowisko przyrodnicze

środowisko kulturowe

dziedzictwo historyczne

gospodarkę

obiekty i tereny

instytucje i organizacje społeczne

sąsiadów i przyjezdnych

a) Środowisko przyrodnicze

Większość obszarów sołectwa Szemud stanowią tereny rolnicze. Około 20% obszaru stanowią lasy mieszane, będące własnością państwa, a część własnością prywatną.

Przez teren sołectwa przepływa z zachodu na wschód znana rzeczka Gościcinka, wypływająca z jeziora Otałzyno, będąca rajem dla wędkarzy. Na terenie naszego sołectwa znajduje się jezioro Czarne o pow. ok. 5 ha. oraz sporo drobnych zbiorników wodnych, bagien i mokradeł będących siedliskiem różnorodnego ptactwa

wodnego.

Charakterystyczna dla naszego sołectwa jest różnorodna rzeźba terenu oraz bezpośrednie sąsiedztwo z Trójmiejskim Parkiem Krajobrazowym.

b) Środowisko kulturowe

Na terenie sołectwa znajdują się następujące obiekty o wartości zabytkowej i historycznej: chaty i zagrody gburskie z końca XIX wieku,

pomnik poświęcony pomordowanym nauczycielom w lasach piasniewskich w 1939r. przy SP Szemud.

obelisk poświęcony pomordowanym mieszkańcom sołectwa w czasie II wojny światowej,

zabytkowy kościół pw. św. Mikołaja

Zabytkowe murowane kaplice i krzyże będące obiektem kultu religijnego.

c) Dziedzictwo historyczne

Pierwsza źródłowa wzmianka dotycząca naszej osady pochodzi z 1310r. Krzyżacy nada naszej wsi przywilej lokacyjny na prawie niemieckim. Osadę nazwali Schoenewalde, *oznacza* w języku polskim „piękny las”.

Pierwsza wzmianka dzisiejszej nazwy Szemud pojawiła się na mapce katastralnej w 1853 roku. W tym czasie miejscowa ludność używała nazw dla swojej wsi: Szenwałd, Szynwałd.

Pod koniec XIV wieku wieś Szemud stanowiła własność króla Polski”. Dzierżawili ją patrycjusze gdańscy zmieniający się na przestrzeni dziejów. Przez wieś Szemud przebiega pocztowy szlak królewski łączący portowe miasto Gdańsk z miastem Wejherowo. W czasach potopu szwedzkiego nasza wieś została doszczętnie spustoszona. Przełom XIX i XX wieku charakteryzował się w Szemudzie wzmożoną walką z germanizacją i napadami pruskimi. W okresie okupacji hitlerowskiej nasza wieś była świadkiem wielu ważnych wydarzeń: działalność partyzancka, marsz śmierci więźniów Stuthoffu.

Wyzwolenie Szemuda nastąpiło w dn. 9-12.03.1945. Po okresie stagnacji w latach 1945-1980r. nasza wieś obecnie przeżywa okres intensywnego rozwoju budownictwa mieszkaniowego jednorodzinnego oraz działalności gospodarczej, głównie usługowo-handlowej.

d) Gospodarka

Sołectwo odchodzi od charakteru rolniczego jako nieopłacalnego na rzecz bazy mieszkalno-usługowej. W ostatnim okresie obserwujemy znaczący napływ ludności z Trójmiasta i okolic z uwagi na atrakcyjność lokalizacji naszego sołectwa.

e) Obiekty i tereny

W obrębie wsi Szemud znajduje się siedziba władz samorządowych gminy. Funkcję ośrodków kulturowych pełnią szkoła podstawowa, gimnazjum, Gminne Centrum Kultury, Biblioteka Publiczna oraz Ochotnicza Straż Pożarna. Od roku funkcjonuje hala widowiskowo - sportowa, w której odbywa się bardzo dużo imprez sportowych. Odczuwa się brak boiska sportowego, na którym młodzież oraz kluby sportowe mogłyby rozgrywać mecze piłkarskie.

Znaczna część terenu sołectwa przeznaczona jest pod budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne oraz działalność rzemieślniczą.

f) Instytucje oraz organizacje społeczne

Mieszkańcy aktywnie uczestniczą w życiu sołectwa. Jedną z głównych bolączek jest kwestia konsolidacji ludności miejscowej z napływającą. W sołectwie aktywnie działają następujące organizacje społeczne i stowarzyszenia:

Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie
Koło Gospodyń Wiejskich
Ochotnicza Straż Pożarna
Towarzystwo Przyjaciół Gminy Szemud
Spółdzielnia Kótek Rolniczych
Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska
Związek Kombatantów i Więźniów Politycznych RP.
Klub sportowy „Eko-Prod” Szemud

g) telefonizacja

Większość gospodarstw domowych posiada przyłącza telefoniczne. Łącza obsługiwane są przez centralę telefoniczną znajdującą się w Szemudzie

h) wodociągi i kanalizacja

Wieś, prawie w całości przyłączona jest do wiejskiej sieci wodociągowej, z ujęcia w Szemudzie, gdzie hydrofornia zaopatruje ościenne wsie za pomocą dwóch pomp.

Mieszkańcy sołectwa Szemud w większości korzystają z bezodpływowych zbiorników na nieczystości płynne, tzw. szamba, które w części są wywożone do miejscowej oczyszczalni, a w części na pola do rolniczego wykorzystania. Taki stan rzeczy jest niewłaściwy i należy w jak najszybszym okresie doprowadzić do uporządkowania gospodarki ściekowej. Pod koniec roku 2008 oddano do użytkowania oczyszczalnię ścieków mieszczącą się w Szemudzie. W związku z krótkim jeszcze funkcjonowaniem tej oczyszczalni udało się podłączyć do sieci kanalizacyjnej zaledwie 200 budynków mieszkalnych i są to głównie mieszkańcy z centrum wsi. Możliwie w jak najszybszym czasie planujemy podłączyć do kanalizacji sanitarnej pozostałą część mieszkańców wsi Szemud, jak i wsie ościenne.

i) gazyfikacja

Wieś Szemud nie posiada gazociągu wysokiego ciśnienia.

Przewiduje się poprowadzenie przez teren gminy gazociągu wysokiego ciśnienia Ø 500 doprowadzającego gaz do Żarnowieckiej Elektrowni Gazowej i regionu nadmorskiego województwa. Obecnie przez teren gminy przechodzi gazociąg wysokiego ciśnienia Dn. 300 relacji Włocławek- Gdynia, jednakże na terenie naszej gminy brakuje stacji redukcyjnej i sieci średniego ciśnienia.

Analiza zasobów sołectwa Szemud

Rodzaj zasobu	Brak	Jest o znaczeniu małym	Jest o znaczeniu średnim	Jest o znaczeniu dużym
Środowisko przyrodnicze				
- walory krajobrazu				X

- walory klimatu (mikroklimat, wiatr, nasłonecz.)				X
- walory szaty roślinnej (np. runo leśne)			X	
- cenne przyrodniczo obszary lub obiekty			X	
- świat zwierzęcy (ostoje, siedliska)			X	
- osobliwości przyrodnicze		X		
- wody powierzchniowe (cieki, rzeki, stawy)			X	
- podłoże, warunki hydrogeologiczne		X		
- gleby, kopaliny				X
Środowisko kulturowe				
- walory architektury wiejskiej i osobliwości kulturowe			X	
- walory zagospodarowania przestrzennego				X
- zabytki			X	
- zespoły artystyczne		X		
Dziedzictwo religijne i historyczne				
- miejsca, osoby i przedmioty kultu			X	
- święta, odpusty, pielgrzymki			X	
- tradycje, obrzędy, gwara			X	
- legendy, podania i fakty historyczne				X
- ważne postaci historyczne		X		
- specyficzne nazwy			X	
Obiekty i tereny				
- działki pod zabudowę mieszkaniową				X
- działki pod domy letniskowe			X	
- działki pod zakłady usługowe i przemysł				X
- pustostany mieszkaniowe, magazynowe i po przemysłowe		X		
- tradycyjne obiekty gospodarskie wsi (kuźnie, młyny)	X			
- place i miejsca publicznych spotkań				X
- miejsca sportu i rekreacji				X
Gospodarka, rolnictwo				
- specyficzne produkty (hodowle, uprawy polowe)		X		
- znane firmy produkcyjne i zakłady usługowe			X	
- możliwe do wykorzystania odpady poprodukcyjne	X			
Sąsiedzi i przyjezdni				
- korzystne, atrakcyjne sąsiedztwo (duże miasto, arteria komunikacyjna, atrakcja turystyczna)				X
- ruch tranzytowy				X
- przyjezdni stali i sezonowi				X
Instytucje				
- placówki opieki społecznej	X			
- szkoły				X
- Dom kultury				X
Ludzie, organizacje społeczne				
- OSP				X
- KGW			X	
- Stowarzyszenia			X	

Jacy jesteśmy - diagnoza aktualnej sytuacji sołectwa

1. Co je wyróżnia? - atrakcyjne i korzystne położenie (bezpośrednie sąsiedztwo Trójmiasta oraz Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego);
2. Jakie pełni funkcje? - sołectwo o charakterze rolno-usługowym z dużym nasileniem osadnictwa mieszkaniowego
3. Kim są jego mieszkańcy? - rdzenni mieszkańcy (Kaszubi) i ludność napływowa; problemem jest zintegrowanie ludności napływowej stalej z
4. Co daje utrzymanie? rdzennymi mieszkańcami sołectwa
rodzina tradycyjna oraz liczne małżeństwa w wieku emerytalnym;
- własna działalność gospodarcza, praca zawodowa, dochody
z rolnictwa praca chałupnicza, emerytura i renty, zasiłki dla
bezrobotnych, zasiłki opiekuńcze i pielęgnacyjne;
nieopłacalność produkcji rolnej, wysokie koszty prowadzenia działalności gospodarczej;
5. Jak jest zorganizowane? - Rada Sołecka, Koło Gospodyń Wiejskich,
Zrzeszenie
Kaszubsko - Pomorskie, Ochotnicza Straż Pożarna,
Gminne
Centrum Kultury, Sportu i Rekreacji, Biblioteka
Publiczna,
6. Jaki jest jego wygląd? zabudowa rozproszona z koncentracją wzdłuż drogi wojewódzkiej i powiatowej;
- zagrożenie bezpieczeństwa uczestników ruchu z uwagi na bardzo duże nasilenie ruchu wzdłuż głównych dróg, zwłaszcza w okresie letnim; zły stan nawierzchni dróg powiatowej i wojewódzkiej
7. Jaki jest stan otoczenia i i środowiska naturalnego? - tereny atrakcyjne turystycznie bliskość TPK, ładny krajobraz, przyjazny mikroklimat, w pobliżu znajduje się kilka dużych jezior z kąpieliskami i szereg mniejszych akwenów wodnych, przez sołectwo przepływa rzeka Gościcinka;
problemem są dzikie wysypiska oraz zagrożenie czystości wód powierzchniowych
8. Jaki jest dostęp do opieki zdrowotnej? funkcjonują dwa zakłady opieki medycznej, dwie apteki;
9. Co proponuje dzieciom i młodzieży? zajęcia świetlicowe w trakcie roku szkolnego, dostęp do przyszkolnego placu zabaw w czasie wakacji, możliwość samorealizacji w ramach regionalnych zespołów muzyczno-tanecznych, przygotowywane jest boisko do gry w piłkę nożną
Gminne Centrum Kultury, Sportu i Rekreacji oraz Biblioteka Publiczna; palący problem stanowi bardzo zaniedbane otoczenie wokół budynku mieszczącego te instytucje
10. Jakie obyczaje i tradycje pielęgnuje? kultywuje się tradycje kaszubskie; aktywnie działają Koło Gospodyń Wiejskich, klub Zrzeszenia Kaszubsko-' Pomorskiego
ludność napływowa, mimo że nie włącza się w pielęgnację tych tradycji, to szanuje miejscowe zwyczaje, kulturę, obrzędy

4. Analiza SWOT

Na podstawie analizy zasobów opracowano korzystne i niekorzystne cechy wewnątrz sołectwa jak i potencjalne szansę i zagrożenia występujące w otoczeniu, które mogą mieć wpływ na przyszłość sołectwa i mieszkańców.

Analiza SWOT - Podsumowanie sytuacji rozwojowej sołectwa

SILNE STRONY

korzystne położenie (bezpośrednie sąsiedztwo Trójmiasta i TPK)
atrakcyjny turystycznie krajobraz (liczne jeziora, zbiorniki i ciek wodne, lasy, pagórki)
rozwijająca się baza usługowa
rozwój budownictwa mieszkaniowego i rekreacyjnego
sołectwo w pełni zwodociągowane
sołectwo w pełni strefonizowane
aktywna społeczność mieszkańców

SŁABE STRONY

nieopłacalność produkcji rolnej
nieuporządkowana gospodarka odpadami
zły stan nawierzchni dróg
zagrożenie dla bezpieczeństwa ruchu (brak chodników, nadmierny ruch samochodowy)
niedostateczne oświetlenie ulic i osiedli

SZANSE

udział w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2015
realne możliwości pozyskiwania pozabudżetowych środków finansowych

ZAGROŻENIA

brak głębszego zintegrowania rdzennych mieszkańców sołectwa z ludnością napływową
pogłębienie fatalnego stanu głównych dróg

5. Wizja rozwoju miejscowości Szemud

Wizja stanu docelowego powstała w wyniku dyskusji mieszkańców, oraz dogłębnej analizy przez Radę Sołecką. Analizę sformułowano następująco:

Szemud - wieś estetyczna oraz przyjazna i bezpieczna dla mieszkańców i ludności napływowej.

Jakie ma być nasze sołectwo za 10 lat?

1. Co ma je wyróżniać? sołectwo bardzo dobrze rozwinięte pod względem urbanizacyjnym z silnie rozbudowanym zapleczem usługowym i dostępnymi wszystkimi mediami, przyjazne estetyczne i bezpieczne dla mieszkańców i turystów;
2. Jakie ma pełnić funkcje? sołectwo z pełną infrastrukturą, z rozwiniętą siecią usługowo-gastronomiczną" z ukierunkowaniem na agroturystów, łatwy dostęp do Trójmiasta, dobra jakość dróg;
3. Kim mają być jego mieszkańcy? społeczność obywatelska odpowiedzialna za swoje sołectwo, podnosząca poziom swego wykształcenia, tolerancyjna, otwarta na ludność napływową;
4. Co ma dać utrzymanie? mieszkańcy mają pracę w miejscu zamieszkania poprzez zatrudnienie oraz własną działalność gospodarczą; dochody zapewniają mieszkańcom godziwy poziom życia, zaspakajając obok potrzeb fizjologicznych, również potrzeby wyższego rzędu;
5. W jaki sposób ma być zorganizowane? bardzo dobrze rozwinięta sieć organizacyjna - wielkość organizacji współpracujących ze sobą i nawzajem się uzupełniających - koordynacja ze strony Rady Sołeckiej; mieszkańcy samodzielnie podejmują oddolne inicjatywy na rzecz sołectwa;
6. Jak ma wyglądać? sołectwo o wysokim poziomie estetyki, mieszkańcy, a zwłaszcza dzieci, mają poczucie bezpieczeństwa na drodze; zwiększenie bezpieczeństwa pieszych nie koliduje z płynnością ruchu drogowego
7. Jaki ma być stan otoczenia i środowiska naturalnego? sołectwo o korzystnym stanie środowiska naturalnego, przyciągająca uwagę turystów i inwestorów; mieszkańcy oraz ludność napływowa i turyści są świadomi konieczności dbania o własne środowisko naturalne i otoczenie ;
8. Jaki ma być dostęp do opieki lekarskiej? na terenie sołectwa istnieją punkty opieki zdrowotnej, w którym dostępne są podstawowe świadczenia lekarskie oraz istnieje możliwość nabycia podstawowych leków;
9. Co będzie proponować dzieciom i młodzieży? na terenie sołectwa istnieje kompleks zapewniający prawidłowy rozwój dzieci i młodzieży od 3 do 16 lat, z funkcją sportowo-rekreacyjną, organizuje się festyny i imprezy kulturalno-sportowe, zapewniające aktywne spędzanie wolnego czasu; funkcjonują profesjonalne kluby sportowe;
10. Jak będą pielęgnowane obyczaje i tradycje? Mieszkańcy są świadomi swych korzeni kulturowych i aktywnie wraz z ludnością napływową uczestniczą w życiu społeczno-kulturalnym;

6.Opis planowanych zadań inwestycyjnych i przedsięwzięć aktywizujących społeczność lokalną w okresie co najmniej 7 lat od dnia przyjęcia planu odnowy miejscowości

Arkusze planowania zawiera układ wyznaczonych przez społeczność priorytetów rozwojowych konkretnych projektów. Poszczególne priorytety i projekty zgodne są z ustaloną wizją rozwoju Szemud.

1. budowa placu zabaw dla najmłodszych

termin realizacji: 2010

koszt inwestycji: 75 tys. zł

źródła finansowania: środki sołeckie, środki z funduszy unijnych, środki z funduszy krajowych

2. budowa boiska wiejskiego

termin realizacji: 2011

koszt inwestycji: 150 tys. zł

źródła finansowania: środki sołeckie, środki z funduszy unijnych, środki z funduszy krajowych

3.wykonanie i oznakowanie tras turystycznych, rowerowych i pieszych

termin realizacji: 2012

koszt inwestycji: 75 tys. zł

źródła finansowania: środki sołeckie, środki z funduszy unijnych, środki z funduszy krajowych

4.budowa leśnej ścieżki dydaktycznej

termin realizacji: 2012

koszt inwestycji: 50 tys. zł

źródła finansowania: środki sołeckie, środki z funduszy unijnych, środki z funduszy krajowych

5. organizacja cyklicznych zawodów sportowych różnej rangi z wykorzystaniem miejscowej hali widowiskowo- sportowej

termin realizacji: 2010-2015

koszt inwestycji: 25 tys. zł

źródła finansowania: środki sołeckie, środki z funduszy unijnych, środki z funduszy krajowych

6. prowadzenie monitoringu utrzymania czystości

termin realizacji: 2013

koszt inwestycji: 50 tys. zł

źródła finansowania: środki sołeckie, środki z funduszy unijnych, środki z funduszy krajowych

7. założenie strony internetowej wsi Szemud oraz wydanie folderów i map

reklamujących wieś

termin realizacji: 2014

koszt inwestycji: 50 tys. zł.

źródła finansowania: środki sołeckie, środki z funduszy unijnych, środki z funduszy krajowych

8.organizowanie okolicznościowych spotkań, festynów oraz innych imprez rekreacyjnych

termin realizacji: 2010- 2015

koszt inwestycji: 40 tys. zł

źródła finansowania: środki sołeckie, środki z funduszy unijnych, środki z funduszy krajowych

7.Odniesienie do dokumentów strategicznych Gminy Szemud

Plan określa kierunki rozwoju miejscowości oraz wyznacza konkretne projekty do realizacji. Plan Odnowy Miejscowości Szemud na lata 2008-2015 jest spójny z:

- **Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013**

- oś 3- Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej (Różnicowania w kierunku działalności nierolniczej; Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej; odnowa i rozwój wsi)

- oś 4 Leader- realizuje cele osi 3 dla tych projektów, które nie zakwalifikowały się do wsparcia w ramach tej osi.

- **Strategią zrównoważonego rozwoju gminy Szemud do 2015 roku-** przyjęta przez Radę Gminy Szemud Uchwałą Nr XXIII/197/00 z dnia 29.09.2000r.

(Obszar “Baza materialna dla usług turystycznych”: rozwój bazy turystycznej; Obszar “Zrównoważony rozwój gminy odtwarzający zasoby naturalne”: poprawa estetyki wsi, domostw wraz z otoczeniem),

- **Strategię Rozwoju Województwa Pomorskiego** – przyjętą przez Sejmik Woj. Pomorskiego Uchwałą Nr 587/XXXV/05 z dnia 18.07.2005 r.:

priorytet rozwoju II – spójność (Cel 2.3. – ograniczenie patologii społecznych, m.in. poprzez inicjowanie i wpieranie programów profilaktycznych, Cel 2.4 – wspieranie działań służących umacnianiu różnorodności i tożsamości regionalnej, utrwalanie dziedzictwa Kaszub (...), pielęgnacja i rozwój języka kaszubskiego i lokalnych dialektów, Cel 4.2 spieranie kompleksowej odnowy wsi pomorskiej,

priorytet rozwoju III – dostępność (Cel 1.2. – poprawa jakości powiązań pomiędzy obszarami peryferyjnymi a obszarem metropolitalnym, Cel 2.6. - wsparcie i stopniowe przekształcanie słabych strukturalnie obszarów wiejskich, Cel 4.1. - tworzenie bezpiecznych i atrakcyjnych warunków życia).

Nasze projekty służyć będą nie tylko wszystkim mieszkańcom sołectwa, ale również turystom, coraz liczniej odwiedzających naszą miejscowość, zwłaszcza w okresie letnim. Realizacja projektów przyczyni się do zaspokojenia potrzeb kulturalno – rekreacyjnych. Ponadto pozytywnie wpłyną na poprawę estetyki wsi. Wzrost liczby turystów pociągnie za sobą dalszy rozwój usług turystycznych i agroturystycznych, potwierdzając tym samym ponadlokalny charakter naszych projektów.